טליגנטים יותר, פגלים יחס אנושי, מראים סימני חברות עם הטוראים הפשוטים בי־צבאם."

שעת הסיפורים החטופים מסתיימת. השבויים החוזרים נכנסים למסלול המקוצר של חיזל מחודש. נרשמים, יוצאים לאפס־נאות כדי לקבל קיסבג מלא של ציוד אישי חדש („רק בשביל זה היה כדאי לשבת בשבי," תתלוצץ אחד החוזרים), עוברים בדיקה רפואית מהירה. משם הם נלקחים לחדרי מגורים של הבסיס. ארבעה בחדר. מתפשטים ויוצאים למיקלחת. זהו תשלב המתמשך ביותר. בסבון ומישחות חיטוי הם מנקים ומשפשפים מעליהם כ־כוח את כל סימני השבי. „צריך הרבה הרבה בושם," אומר אחד, „כדי למחוק את תריחות של חשבי."

אחר־כך, כשהם לבושים כבר במדי צה"ל ונראים ככל החיילים הסובבים אותם במבטי הערצה, נלקחים לתחקיר. יש גם משימה קודרת בשלב זה. לזהות נעדרים. על פי אלבומי תמונות המוצגים בפניהם הם מנסים להיזכר אם נתקלו במישהו מ־רשימת הנעדרים בשבי, או שהיו עדים לגסיבות מותו.

* * *

כ־ 7 **התחליך** נמשך כארבע שעות. אחר־כך, בלוויית קצינת־הליווי, ש־הספיקה להסוך כבר כימעט לידידה אי־שית, יוצאים בפוניות של נהגים מתנד־בים הביתה. ההורים והמישפחות קיבלו הודעות על שיבת הבנים רגעים מעטים אחרי שרגליהם דורכות על מסלול נמל־התעופה. או מתחילות שעות הציפיה ה־קשות ביותר. סופרים כל רגע. מביטים מבעד לחלון, או יורדים אל הרחוב ומס־תובבים חלוך וחזור על המידרכה, כשחלב מסיק לפעום עם כל מכונית הנעצרת.

כל חשכנים יוצאים מפתחי דירותיהם. מוחאים־כף לחוזרים. נשיקות, פרחים, בקבוקי שמפאניה, מתנות אישיות קטנות זורמות מכל עבר. ההורים נופלים על צוואריו הבנים, נצמדים אליהם ופורקים את הכל בבכי קורע־לב. אי־אפשר לעצור את הדמעות. ממשיכים את חבן כדי לחיות בסוחים שזה אמנם נכון, שהוא כבר כאן.

אין מילים. לא יודעים מה להגיד במע־מד כזה. „תתחדש," אומר אבינו של מיקי זייפה למראה מדיו החדשים. מישהו חלק פקק מבקבוק שמפאניה. „היזהר," אומר מיקי, הנראה האיש היחיד השומר על שלוות רוחו, „לא על השטיח!"

עיניו של האב הקשיש מוסיפות לדמוע. „אבא, תתאושש!" טופח מיקי על שכמו. אחר כך הוא סוקר את הדירה הצנועה במבט בוחן ומסכם: „גו, הכל פה נראה בסדר. לא היו פצצות עליכם?!" האב והאם מוסיפים לבכות. ומיקי כאילו אינו מבין מה ההתרגשות ואומר: „נו, תתחילו כבר לחייך! אני בבית כבר!"

נשיקה מאבא

מיקי זייפה חוזר הביתה. הוא מתקבל בדמעות ובנשי־קות על ידי הוריו והשכנים. בתמונה נראה מיקי בזרועות אביו כשאמו הנרגשת מלווה אותו בפתח הבית. מיקי הוא בן יחיד להורין.

חזרה לצה"ל

מיקי ואבי עוברים את התהליך המחזיר אותם כחיילים לצה"ל. משמאל: אבי במדי הצבא המצרי שקיבל בשבי, כשעל שיכמו הקיטבג ובו הציוד החדש שקיבל מצה"ל. מימין: מיקי מוסר פרטים על שביו לקצינת הליווי שהוצמדה אליו כמו אל שאר השבויים וליוותה אותו לביתו.

סיפורו של אחד השבויים:

„יום אני יושב פה וחושב על כל מה שעבר ואני בטוח רק בדבר אחד, אני לא רוצה לעבור את זה פעם שנייה."

בן עשרים ואחת. בגיל שש עלה לארץ מהולנד. תושב חולון. גבה קומה. שחום ידו עטופה בתחבושת. מחייך. מחבק את נערתו. שיער ראשו מגולח. כימעט אינך מבחין שהבחור הזה חזר מהשבי המצרי.

„ההתקפה עלינו החלה בשבת בצהריים. הייתי במעוז בקו התעלה. עד להתקפה לא ידענו שהם עומדים להתקיף אותנו, לא ידענו שפרצה מילחמה, בכלל שום דבר מהסוג הזה. כשהם התחילו להתקיף הייתי בסוח שזו אינו חדירה שלהם, ממש כמו שאנחנו חדרנו פעמים אחדות ללב־נון, מצריים וסוריה. אפילו כשהיינו ב־שבי לא ידענו הרבה זמן שפרצה מילח־מה. חשבנו שהתקפת איזו תקרית.

כשהתחילה הפריצה שלהם הייתי במעוז. הם באו בהמונים, לא ידענו מאיפה צצו כל כך הרבה חיילים שלהם. התחלנו לירות, זה ממש אפוף אצלי במין ערפל. יריינו כאילו אנחנו יורים בצלליות. אתה לא רואה את החיילים שלהם ממש מולך. זה היה כאילו התאמנו וירינו ב„מטרות דמות." כך זה נמשך 48 שעות. יורים ויו־רים ולא יודעים מה קורה.

כשהם התחילו להתקרב למעוז, התחלתי קצת לפחד. קודם לא הרגשתי בכלל בפ־חד. כמו שאמרתי: זה היה מין חלום, אגדה שאפילו היום אני לא יכול לשחזרה בדיוק. ביום השני לקרבות נפגעתי. זה היה כמו לקבל אבן בבטן, כמו שאני אומר לך. אחר כך אמרו לי שבמילחמה כשאתה חוטף פגיעה, אז בהתחלה לא מרגישים בה. המשכתי להילחם למרות הפגיעה, עם הזמן הרגשתי איך ההכרה שלי מתחילה להתערפל, כנראה מאיבוד דם. זה היה כבר בסוף היום השני למיל־חמה, זאת אומרת ביום ראשון.

הקרבות לא נפסקו גם בלילה השני. הם התקיפו והסתערו עלינו ולנו לא היה מה לעשות בכדי לעצור אותם. ידענו ש־אנחנו הולכים על החיים שלנו אבל לא ידענו מה קורה עם החבר'ה האחרים ב־מעוזים האחרים. כבוקר של יום שני ה־מעוז ניכבש. אני לא זוכר בדיוק מה קרה. איך הוא ניכבש? באיזו שעה? וכל הפרטים האלה. לא התעלפתי ממש אבל הייתי רחוק מכל המילחמה הזו, אולי בגלל שאיבדתי הרבה דם.

כשהמצרים נכנסו למעוז, את זה אני זוכר טוב, פחדנו מאוד. הם באו, לקחו את השעונים וכל מיני דברים כאלה, והת־חילו להעביר אותנו לגדה המערבית.

אני הייתי פצוע ולכן פיגרתי אחרי כל החברים שלי. אבל היחס שלהם אלי היה טוב. התפלאתי מאד לראות כיצד הם שר־נים לגמרי ממה שחשבתי עליהם קודם. הם הובילו אותי בזהירות מפני שהייתי פצוע. שניים מהם סחבו אותי ועודדו או־תי לכל אורך הדרך.

* * *

ם הכטיחו לי שלא יקרה לי כלום. ואפילו ניסו לשכנע אותי שליפול בשבי זה לא דבר נורא כל כך. כיוון ש־הייתי פצוע היה קשה לי מאד ללכת, אז הם נשאו אותי על גבם כשהיינו צריכים לחצות את התעלה. אני לא יודע בדיוק מה קרה אחר־כך, אבל שמעתי מישהו מהם אומר שעוד מעט יעלו אותי לג'יפ של קצינים ואז יהיה לי הרבה יותר קל.

יש שבויים שחזרו שמספרים דברים אח־רים לגמרי, והם לא מספרים סיפורים. כנראה שלי היה מזל גדול הרבה יותר.

אבל דבר אחד עוד לא סיפרתי. כש־העלו אותי אל הג'יפ של הקצינים בגדה המערבית כדי לקחת אותי אל בית־חו־לים, ניגש אחד החיילים שלהם וירה בי שלושה כדורים מתת־מיקלע. שלושה כדו־רים פגעו בי במותניים. הקצין שהיה שם כמעט שחט את אותו חייל מצרי. את זה עד הסספתי לראות. אחר־כך התעלפתי עד שמצאתי את עצמי בבית־החולים.

העבירו אותי למצריים ושם הכניסו אותי לבית־חולים. על הטיפול אני לא יכול להגיד דיעה, כי אני לא מבין בזה כל־כך הרבה. דבר אחד אני יכול להגיד בוודאות: הם טיפלו בי ממש כמו שמטפלים בכל חולה אחר, כמו בכל בן־אדם אחר. ברור שלא סיפרו לי על המיתרחש בחזית, לא חכיתי גם שיעשו את זה. אבל הטיפול מבחינת יחסם אלי היה ללא דופי. בסח, ישנם דברים שלא היו בסדר. לדוגמא: בשבוע הראשון בבית־החולים לא הת־רחצתי בכלל. לא ידעתי מה יהיה איתי ובג־לל המצב הבריאותי שלי, הייתי שוכב כל היום עם הראש מתחת לשמיכה ולא מדבר עם אף אחד. הוצאתי את הראש מתחת לשמיכה רק כשהיתי מאד מסריח שם, בגלל הצחנה שהעלה גופי.

אחרי שבוע בערך נתנו לי להתרחץ. או היתה ההרגשה שלי הרבה יותר טובה. באו עוד כמה שבויים ושכבו לידי באותו החדר. התחלנו לדבר אפילו שזה נאסר עלינו. אבל השומרים לא כל־כך שמו־לב לזה ולא תמיד הקפידו. התחלנו למלא את הידיעות שהיו חסרות לנו על מה שקרה, בעזרת יתר החברים שם, שנישבו בתקו־פות שונות. יכולנו לדמיין לעצמנו את מרבית מהלכי המילחמה. דבר אחד לא ידענו, מה המצב כעת, מי מנצח? מה קרה לחיילים שנישבו ראשונים? רק אח־רי כמה ימים הגיע טייס שנישבה מעט לפני שהמילחמה ניגמרת. אז הצלחנו לס־תור את רוב התשבץ.

* * *

חרי שבוע וחצי של שהיה בשבי א התחילה תקופת החלומות. ישבנו ב־חדר חמישה אנשים, הסתכלנו בתיקרה וניסינו לחשוב מתי הכל ייגמר. זה המצב הקשה ביותר. אתה יושב או שוכב וכל הזמן חושב.

התחלתי להסתגל לרעיון שאישאר שם לפחות שנה. כשהתרגלתי לרעיון הרגשתי הרבה יותר טוב. רק בלילה הייתי חושב על אמא ואבא ועל החברה. בדרך כלל החזקתי מעמד.

התחלתי לחתייחס למצב כאילו אני עובר חוויה חדשה שלא תיזדמן לי עוד הרבה פעמים בחיי וניסיתי לשאוב ממנה מקסימום הנאה. הייתי מדבר עם החובשים שגם שמרו עלינו, ניסיתי לתחליף איתם משפטים. לפעמים זה הלך, לפעמים הם לא ענו.

ישבנו לידם, ליד החוקרים אני מתכוון, ודיברנו בצורה החופשית ביותר על ה־שלום והסיכויים לשלום. הם לא ניסו להכ־תיב לנו שום דבר. לי לפחות לא עשו את זה, אולי מפני שהייתי פצוע.

אחר־כך שאלו אותנו איך זה יכול לה־יות שאנחנו כל־כך בסדר, נחמדים וטו־בים ובכל זאת נלחמים בהם. היה קשה לענות על זה גם בגלל שאני לא ידעתי בדיוק כיצד לענות וגם בגלל שבכל זאת היינו שבויים ולא ידענו מה יעשו לנו. אם נגיב לא בדיוק כמו שהם היו רוצים לשמוע. הצלחתי להתחמק מהשאלה הזו בנס. מישהו נכנס פתאום לחדר וקרא לקצינים, הם יצאו במהירות החוצה ולא חזרו יותר על השאלה.

אני מבין, אחרי מה שקרה לי שה־שבויים שנפלו בידי חיילים פשוטים סבלו בצורה רצינית ביותר, מכות וכל מיני דברים כאלה. גם לי הורידו את השעון מהיד ולא עשו זאת בשיא העדינות דור־קא. כללית, עברתי את זה בצורה הקלה.

אחרי שאצא מבית־החולים לא יהיו לי סיוטים בלילה. למרות זאת, אני בטוח שאני לא רוצה ליפול בשבי פעם שנייה. אני מקווה שלא נגיע למצב שבו יהיו עוד שבויים, לא חשוב מאיזה צד.

ואתם בטח מבינים למה אני מתכוון."

„ירו בי בדרך לבית החולים - וקצין מצרי הציל אותי"!